

BIBLIOTEKA *ŽENSKI GLAS*
KNJIGA BR. 14

Naslov originala:
QUADERNO PROHIBITO
Alba de Cespedes

Copyright © 1962 Arnoldo Mondadori S.p.A. , Milano
Copyright © 2022 Mondadori Libri S.p.A. , Milano
Copyright © 2024 Kontrast izdavaštvo, srpski prevod

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Isailović

Izvršna urednica:
Tamara Sokić

Prevod:
Jelena Brborić

Lektura:
Tamara Sokić

Dizajn korica:
Dragana Nikolić

Štampa:
F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

ALBA DE SESPEDES

ZABRANJENA
BELEŽNICA

Prevela s italijanskog
Jelena Brborić

KONTRAST

Beograd, 2024.

BLAS: *Señor don Blas, ¿de qué libro
ha sacado uste ese texto?*
CHINICA: *Del teatro de la vida humana
que es donde leo.¹*

– Ramón de la Cruz

---

¹ **BLAS:** *Gospodine don Blas, iz koje knjige
ste uzeli taj tekst?*

ĆINIKA: *Iz pozorišta ljudskog života,
tamo sam ga pročitao.*

Ramon de la Krus (1731–1794), španski neoklasicistički dramski pisac.
Citat je iz drame *La comedia casera, segunda parte* (1766)

26. novembar 1950.

Pogrešila sam što sam kupila ovu beležnicu, strašno sam pogrešila. Ali sad je prekasno za kajanje, šteta je naneta. Ne znam ni šta me je navelo da je kupim, bio je to puki slučaj. Ja nikad nisam pomišljala na to da bih mogla da vodim dnevnik, takođe, dnevnik treba da ostane tajna pa bi, zbog toga, bilo neophodno da ga skrivam od Mikelea i dece. Ne volim da išta skrivam; uostalom, u našoj kući ima tako malo prostora da bi to bilo neizvodljivo. Evo kako se dogodilo: pre petnaest dana, bila je to nedelja, izašla sam iz kuće prilično rano izjutra. Krenula sam po cigarete za Mikelea, želela sam da ih, kada se probudi, zatekne na noćnom stočiću: nedeljom uvek spava do kasno. Bio je to predivan, topao dan, iako je već bila podmakla jesen. Osećala sam detinju radost hodajući ulicama, sunčanom stranom, i gledajući i dalje zeleno drveće i zadovoljne ljude, onakve kakvi obično deluju neradnim danima. I tako sam odlučila da se malo prošetam, da odem do trafike na trgu. Putem sam videla da se mnogi ljudi zaustavljaju kraj cvećarkine tezge pa sam i ja zastala i kupila buket nevena. „Lepo je da se nedeljom na trpezi nađe malo cveća”, rekla mi je cvećarka, „muškarci to primećuju.” Ja sam se osmehnula i klimnula glavom, ali zapravo kupujući to cveće nisam mislila ni na Mikelea ni na Rikarda, koji ga pak mnogo ceni: kupila sam ga sebe radi, da ga držim u rukama dok hodam. Na trafici je bila velika gužva. Dok sam čekala na red, sa već spremnim novcem, u izlogu sam videla gomilicu beležnica. Bile su to beležnice crnih i sjajnih korica, debele, od onih koje se koriste u školi i u koje sam – i pre nego što bih ih započela – na prvoj strani odmah zaneseno ispisivala svoje ime: Valerija. „Dajte mi i jednu beležnicu”, rekla sam i zavukla sam ruku u torbu da potražim još novca. Međutim,

kada sam podigla pogled, videla sam da je prodavac na lice navukao strog izraz da mi kaže: „To se ne može, zabranjeno je.” Objasnio mi je da svake nedelje jedan policajac čuva stražu na ulazu i vodi računa da se ne prodaje ništa osim duvana. Na trafici sam se u tom trenutku nalazila samo ja. „Potrebna mi je”, rekla sam mu, „zaista mi je neophodna.” Pričala sam tiho, uzrujano, bila sam spremna da navaljujem, da preklinjem. On se onda osvrnuo oko sebe, hitro je uzeo jednu beležnicu i pružio mi je preko pulta rekavši: „Stavite je pod kaput.”

Držala sam je ispod kaputa čitavim putem do kuće. Plašila sam se da će mi skliznuti, da će pasti na zemlju dok mi je portirka pričala ni sama ne znam šta o stubu za gas. Gorela sam u licu dok sam otključavala ulazna vrata: smesta sam se zaputila u sobu, ali sam se onda prisetila da je Mikele još u krevetu. Mirela je u međuvremenu počela da me doziva: „Mama...” Rikardo me je pitao: „Mama, jesi li kupila novine?” Bila sam uzrujana, zbunjena, plašila sam se da neću ostati sama dok budem skidala kaput. „Staviću je u ormar”, pomislila sam, „ne, Mirela ga često otvara da pozajmi nešto moje odeće, rukavice ili neku bluzu. Mikele stalno otvara noćni stočić. Radni sto je odveć Rikardov.” Kad se sve uzme u obzir, u čitavoj kući ja nisam imala ni jednu jedinu fioku niti kakav kutak koji je ostao moj. Naumila sam da se tog dana zauzmem za sebe. „U ormar sa posteljinom”, odlučila sam, ali sam se potom setila da Mirela svake nedelje iz njega vadi čist stolnjak da postavi sto. Naposljetku sam je ubacila u vreću s krpama u kuhinji. Tek što sam stigla da zatvorim vreću, Mirela je ušla i pitala: „Mama, šta ti je? Baš si se zajapurila.” „Mora da je zbog kaputa”, odgovorila sam skidajući ga, „napolju je danas vruće.” Činilo mi se da bi mi mogla da odgovori: „Nije istina, to je zato što si nešto sakrila u vreću.” Uzalud sam pokušavala sebe da ubedim da nisam učinila ništa loše. U ušima mi je odzvanjalo prodavčevo upozorenje: „Zabranjeno je.”

Duže od dve sedmice beležnicu sam držala skrivenu i ništa u nju nisam uspela da zapišem. Već od prvog dana bilo mi je veoma teško da je neprestano premeštam, da iznalazim nova skloništa u kojima neće odmah biti otkrivena. Da su je pronašli, Rikardo bi je smesta prisvojio kako bi u nju zapisivao beleške s fakultetskih predavanja, ili možda Mirela da u njoj piše dnevnik koji pod ključem drži u svojoj fioci. Ja bih mogla da je odbranim, da kažem da je moja, ali bih bila prinuđena da opravdam njenu namenu. Za beleženje kućnih troškova uvek koristim neke reklamne rokovnike koje mi Mikele donosi iz banke na početku svake nove godine: i on sâm bi me ljubazno posavetovao da je ustupim Rikardu. Da se to dogodilo, ja bih smesta odustala od beležnice i nikad mi više ne bi palo na pamet da kupim novu. Zbog toga sam se žestoko branila od te mogućnosti, iako – moram to da priznam – otkad posedujem ovu beležnicu nemam ni trenutka mira. Ranije sam se uvek žalila kada su deca izlazila, a sad jedva čekam da to učine kako bih ostala sama da pišem. Dosad nikad nisam razmišljala o tome da mi se zbog skućenosti našeg doma i mog radnog vremena u kancelariji retko kad pruža prilika da ostanem sama. I zaista, bila sam prinuđena da pribegnem obmani kako bih započela ovaj dnevnik; kupila sam tri ulaznice za fudbalsku utakmicu i rekla da mi ih je poklonila jedna koleginica iz kancelarije. Obmana je bila dvostruka, zato što sam, kako bih kupila ulaznice, morala da utrošim deo novca predviđenog za kućne troškove. Odmah nakon doručka, pomogla sam Mikeleu i deci da se obuku, pozajmila sam Mireli svoj debeli kaput, nežno sam se pozdravila s njima i zatvorila ulazna vrata uz uzdah zadovoljstva. Potom sam se pokajala i pojurila ka prozoru kao da nameravam da ih dozovem nazad. Već su bili daleko i činilo mi se da jure ka nekoj zamci koju sam im ja postavila da im naudi, a ne ka bezazlenoj fudbalskoj utakmici. Smejali su se i taj njihov smeh u meni je probudio kajanje. Kada

sam se vratila unutra htela sam odmah da sednem da pišem, ali je kuhinja i dalje bila u neredu. Mirela nije mogla da mi pomogne kako to obično čini nedeljom. Čak je i Mikele, po prirodi tako uredan, ostavio otvorena krila ormara i kravate razbacane tu i tamo, isto je učinio i danas. Danas sam ponovo kupila ulaznice za fudbalsku utakmicu i zato mogu malo da uživam u miru. Najčudnije u svemu ovome je to što, kad mi se napokon pruži prilika da izvadim beležnicu iz skloništa, da sednem i počnem da pišem, nemam šta da kažem osim da prepričavam svakodnevnu borbu koju vodim kako bi ona ostala skrivena. Sada je krijem u starom sanduku u kome leti držimo zimsku odeću. Međutim, pre dva dana sam morala da odgovorim Mirelu od njegovog otvaranja, želela je da uzme neke svoje debele čarape za skijanje koje koristi po kući otkad smo se lišili grejanja. Beležnica je bila u njemu, ugledala bi je čim bi podigla poklopac. Zato sam joj rekla: „Ima vremena, ima vremena”, a ona se pobunila: „Hladno mi je.” Ja sam navaljivala s toliko žara da je i Mikele to primetio. Kada smo ostali nasamo rekao mi je da ne razume zašto sam se usprotivila Mireli. Oštro sam mu odgovorila: „Znam ja šta radim”, a on me je samo gledao, zapanjen mojim neobičnim raspoloženjem. „Ne sviđa mi se kada se mešaš u moje rasprave s decom”, nastavila sam. „Oduzimaš mi autoritet nad njima.” I dok se on bunio govoreći da ga obično krivim za to da se njima ne bavi dovoljno i prilazeći mi u šali pitao: „Šta ti je danas, mama?”, ja sam razmišljala o tome da možda postajem nervozna, razdražljiva, onakva kakve postaju – tako se barem priča – sve žene kad navršše četrdesetu, i posumnjavši da i Mikele o tome razmišlja, osetila sam duboko poniženje.

11. decembar

Čitajući ono što sam juče napisala, došlo mi je da se zapitam da nisam možda počela da menjam narav onog dana kada je moj

muž u šali počeo da mi se obraća sa „mama”. To mi se isprva mnogo svidelo zato što mi se tako činilo da sam ja jedina odrasla osoba u kući, jedina koja o životu već sve zna. To je dodatno pojačavalo onaj osećaj odgovornosti koji imam oduvek, još od malih nogu. Takođe mi se sviđalo i to što sam na taj način mogla da opravdam nežnost koju u meni oduvek budi Mikele, koji je ostao nevin, naivan, čak i sad kada mu je gotovo pedeset godina. Kada mi se obrati sa „mama”, ja mu na to odgovorim s mešavinom strogoće i nežnosti, istom onom kojom sam se služila s Rikardom kad je bio mali. Sad mi je pak jasno da je to bila greška: on je bio jedina osoba za koju sam bila Valerija. Moji roditelji me oduvek zovu „Beba” i uz njih mi je teško da budem drugačija od one kakva sam bila kada su mi nadenuli taj nadimak; štaviše, iako oboje od mene očekuju sve ono što se očekuje od odraslih osoba, kao da ne prihvataju u potpunosti činjenicu da ja to zaista i jesam. Da, Mikele je bio jedina osoba za koju sam bila Valerija. Za neke od svojih prijateljica sam i dalje Pizanijeva, školska drugarica, za druge sam Mikeleova žena, Rikardova i Mirelina majka. Za njega sam pak od trenutka kada smo se upoznali bila samo Valerija.

15. decembar

Kad god otvorim ovu beležnicu, vidim svoje ime ispisano na prvoj strani. Nalazim zadovoljstvo u svom trezvenom rukopisu, ne previše krupnom, iskošenom u jednu stranu, koji pak jasno svedoči o mojim godinama. Imam četrdeset tri godine, mada, kad o njima razmišljam, gotovo da ne mogu da poverujem u to. I drugi se iznenađuju kada me vide kraj moje dece i uvek mi daju poneki kompliment zbog koga se Rikardo i Mirela osmehuju s nelagodnom. Pa ipak, imam četrdeset tri godine i to što pribegavam detinjastim obmanama kako bih pisala u ovu beležnicu deluje mi sramno. Zbog toga je zaista neophodno da priznam Mikeleu

i deci da imam ovaj dnevnik i da se založim za svoje pravo da se zatvorim u sobu i pišem kad za tim osetim želju. Od samog početka sam se ponela budalasto i, nastavljajući ovako, samo pojačavam utisak da u ovom pisanju bezazlenih redova ima nečeg pogrešnog. To je krajnje besmisleno. Pa ipak, više nemam mira ni na poslu. Ako me direktor zadrži u kancelariji posle radnog vremena, mene obuzme strah da će se Mikele vratiti pre mene i da će zbog nekog nepredvidivog razloga početi da pretura po starim papirima među kojima krijem ovu beležnicu; i zato često iznalazim izgovore da se ne zadržim i na taj način se odričem naknade za prekovremeni rad. Kući se vraćam u velikoj strepnji; ako u hodniku primetim okačen Mikeleov kaput, osetim probadnje i u trpezariju ulazim u strahu da ću ga zateći sa sjajnom crnom beležnicom u rukama. Ukoliko ga zateknem u razgovoru s decom, ja i tada pomislim da ju je možda našao pa čeka da ostanemo nasamo da bi poveo razgovor o njoj. Svake večeri mi se čini da zatvara vrata naše sobe s posebnom pažnjom i proverava da li je brava škljocnula. Sada će se okrenuti i reći će mi to. On pak nikad ništa ne kaže, uvidela sam da po navici uvek tako zatvara vrata zbog svoje brižljivosti.

Pre dva dana, Mikele me je pozvao telefonom dok sam bila u kancelariji i ja sam se odmah uplašila da se, iz ko zna kakvog razloga, ranije vratio kući i da je pronašao beležnicu. Javila sam mu se sleđena od straha. „Slušaj, moram nešto da te pitam...“, počeo je. Nekoliko trenutaka sam se mučila pitajući se da li da se zauzmem za svoje pravo da posedujem koliko god beležnica želim i da u njih zapisujem šta mi je volja ili da ga zamolim: „Mikele, imaj razumevanja, znam, pogrešila sam...“ Ali on je prosto želeo da zna da li se Rikardo setio da plati fakultetsku školarinu zato što je tog dana isticao rok za njeno plaćanje.

Sinoć sam, odmah nakon večere, rekla Mireli da mi se ne sviđa njena navika da zaključava fioku radnog stola. Iznenadila se i odgovorila mi da to čini već godinama. Ja sam na to odvrtila da već godinama ne odobravam. Mirela mi je veselo odgovorila da mnogo uči baš zato što želi da počne da radi, da se osamostali i, čim postane punoletna, ode od kuće: tako će moći da zaključava sve fioke koje želi i niko se zbog toga neće osećati uvređeno. Dodala je i da u fioci drži svoj dnevnik, zato je zaključava, i da, uostalom, i Rikardo čini to isto zato što u svojoj fioci drži pisma koja piše devojkama. Odgovorila sam da onda i Mikele i ja imamo pravo na fioku koju bismo zaključavali. „I zaista, mi je i imamo”, rekao je Mikele, „to je fioka u kojoj držimo novac.” Ja sam nastavila da navaljujem da želim jednu samo za sebe, a on me je uz osmeh upitao: „Šta će ti?” „Tja, šta znam, da u njoj držim svoja lična dokumenta”, odgovorila sam, „poneku uspomenu. Ili možda baš dnevnik, poput Mirele.” Tada su svi, uključujući i Mikelea, prasnuli u smeh na pomisao da bih ja mogla da vodim dnevnik. „A šta bi u njega zapisivala, mama?” pitao je Mikele. I Mirela se, zaboravivši na svoju ljutnju, smejala. Ja sam nastavila da se raspravljam ne obazirajući se na njihov smeh. Rikardo se onda uozbiljio, ustao i pošao ka meni. „Mama je u pravu”, rekao je ozbiljno, „i ona ima pravo da poput Mirele vodi dnevnik, tajni dnevnik, možda dnevnik ljubavnih zgoda. Dozvolite mi da vam kažem da već neko vreme gajim sumnju da ima nekog tajnog udvarača.” Glumio je veliku ozbiljnost, naboranog čela, a Mikele se, upustivši se i sam u tu igru, trudio da deluje zabrinuto, potvrdio je da je tako, da mama već neko vreme nije ona stara, da je treba nadzirati. Onda su svi ponovo prasnuli u smeh, grohotan smeh, i prišli da me zagrlje, čak i Mirela. Rikardo mi je podigao bradu prstima i nežno me upitao: „Šta želiš da zapišeš u svoj dnevnik, mama?” Ja sam iznenada briznula u plač i ni sama nisam znala šta mi je, osim što sam osećala veliki umor.

Videvši me kako plačem, Rikardo je prebledeo, privio me je u naručje i rekao: „Šalio sam se, mamice, zar ne vidiš da sam se samo šalio? Oprosti mi...” Potom se obratio svojoj sestri i rekao joj da se ovakve stvari uvek događaju njenom krivicom. Mirela je izašla iz trpezarije zalupivši vratima.

Nešto kasnije Rikardo je otišao na spavanje, a Mikele i ja smo ostali sami. Obratio mi se s nežnošću. Rekao mi je da on odlično razume moju majčinsku ljubomoru, ali da treba da se naviknem na to da Mirelu smatram devojkom, ženom. Pokušala sam da mu objasnim da se uopšte ne radi o tome, ali je on nastavio: „Ima devetnaest godina, prirodno je da već ima nešto, neke misli i osećanja, što želi da sakrije od ukućana. Takoreći, neku tajnu.” „A šta je s nama?”, odvrtila sam ja. „Zar nemamo i mi pravo na tajne?” Mikele me je uzeo za ruku, nežno ju je pomilovao. „Oh, mila moja”, rekao je „kakve tajne bismo mi mogli da imamo u našim godinama?” Da je te reči izgovorio izazivački, u šali, pobunila bih se, ali zbog tona njegovog glasa sam prebledela. Osvrnula sam se oko sebe da se uverim da su deca u krevetu i da su i oni pomislili da je za taj trenutak slabosti kriva majčinska ljubomora. „Bleda si, mama”, rekao je Mikele, „previše se zamaraš, previše radiš, daću ti jedan konjak.” Ja sam poskočila i odbila ga. On je nastavio da navaljuje. „Hvala”, rekla sam ja, „ne želim ništa za piće, prošlo me je. U pravu si, možda sam bila malo umorna, ali sad sam dobro.” Osmehnula sam mu se i zagrlila ga da ga umirim. „Uvek si ista, očas posla se oporaviš”, rekao je Mikele nežno, „onda ništa od konjaka.” Ja sam postideno skrenula pogled. U ostavi, kraj boce konjaka, u jednoj staroj kutiji od keksa, bila sam sakrila beležnicu.

27. decembar

Pre dva dana je bio Božić. Na Badnje večer, Rikardo i Mirela su bili pozvani na igranku u domu naših starih prijatelja, Kapreljevih,

koji su tom prilikom uvodili ćerku u društvo. Deca su taj poziv radosno prihvatila zato što su Kapreljevi jedna veoma dobrostojeća porodica, koja ugošćava velikodušno i s mnogo ukusa. I meni je bilo drago što ću zbog toga imati priliku da večeram sama s Mikeleom, kao što smo to činili kad smo bili mladenci. Mirela je bila srećna što će ponovo obući svoju prvu večernju haljinu, prvi put obučenu za karneval prošle godine, a Mikele je trebalo da, kao i prošle godine, Rikardu pozajmi svoj smoking. Imajući to veće na umu, kupila sam Mireli maramu od fine tkanine prošivenu perlicama zlatne boje, a Rikardu večernju košulju, od onih modernih s mekim okovratnikom. Provodili smo izuzetno veselo poslepodne pošto smo sve četvoro očekivali prijatno veče. Mirela je u haljini bila veoma ljupka, iščekivanje predstojeće zabave raspršilo je s njenog lica onu, njoj svojstvenu, blagu namrštenost i jogunastost. Kada je ušla u trpezariju kako bi nam dopustila da se divimo njenoj lepršavoj haljini, zavrtila se u mestu pokrivši lice maramom u naletu njoj nesvojstvene stidljivosti, njen otac i brat su ispustili usklrike pune divljenja, gotovo zapanjeni što u svojoj ćerki i sestri prepoznaju tako privlačnu devojku. I ja sam se osmehivala, bila sam čak ponosna, htela sam da joj kažem da mi je drago da je vidim takvu: veselu, ljupku, kakva i treba da bude jedna dvadesetogodišnjakinja. Potom sam pak pomislila da je ona možda za druge uvek takva, sasvim drugačija od devojke koju mi poznajemo. I pitajući se s nelagodom da li je jedna od tih njenih strana izmišljena, varka, shvatila sam da nije ona drugačija već su drugačije uloge koje je primorana da igra u kući i van nje. Za nas je rezervisana ona najneprijatnija.

Rikardo je smesta otišao da se obuče, podstaknut pogledom na sestru. Nekoliko minuta kasnije, čula sam ga kako me doziva iz sobe. Na osnovu tona njegovog glasa, odmah sam naslutila o čemu je reč. Priznajem da sam od toga strepela već danima, ali me je tek u tom trenutku njegov poziv: „Mama”, primorao da sebi priznam tu strepnju. Mikeleov smoking mu je postao tesan,

rukavi su mu bili prekratki. Stojeći nasred sobe, ukazao mi se zbunjen i razočaran. Smoking mu je još prošle godine bio knap, mi smo se tome smejali, rekli smo da će morati da vodi računa da ne zagrlji neku devojkicu od straha da će šavovi na leđima popustiti, da će mu se rukavi rašiti. Međutim, Rikardo se u međuvremenu raskrupnjao, možda je čak i porastao. Gledao me je u nadi da će moja pojava nekim čudom sve popraviti, kao kad je bio mali. I ja sam priželjkivala da bude tako. Na tren sam razmotrila mogućnost da mu kažem: „Odlično ti stoji” i zapitala se da li bi mi poverovao. Umesto toga sam rekla: „Tako neće moći.” Potom sam mu prišla i počela da pipavam rukave, grudi, zamišljajući munjevite popravke koje, dobro sam to znala, ne bih umela da izvedem. Rikardo je pogledom zabrinuto pratio moje ruke iščekujući povoljan sud. Ja sam obeshrabreno ponovila: „Ništa se tu ne može.”

Zajedno smo se vratili u trpezariju. Rikardu su oči bile crvene, a lice blede. „Ništa od igranke”, izjavio je ozlojeđeno. Gledao je sestru želeći da joj skine haljinu, pogled mu je bio nalik ujedu. Mirela je, strepeći da ni njena pobuna neće biti u stanju da odagna tu katastrofu, nesigurno upitala: „Zašto?” On joj je pokazao da ne može da zakopča sako i da mu rukavi na komičan način otkrivaju manžetne nove košulje. „Tata ima uska ramena”, grubo je rekao.

Odmah smo na brzinu počeli da razmatramo rođake i prijatelje koji bi mogli da nam pozajme smoking. Ja sam uvidela da sam to podsvesno već učinila dva dana ranije i da sam zaključila da gotovo niko od naših poznanika više ne poseduje smoking. Uхватivši se za trunku nade, telefonirali smo jednom rođaku, ali je smoking i njemu bio potreban te večeri. U glavi smo prolazili listu prijatelja i odmeravali mogućnosti odmahujući glavom. Neki drugi rođak, kada smo ga za to upitali preko telefona, delovao je zapanjeno našim pitanjem: „Smoking? Nemam ga, šta bih ja sa smokingom?” Rikardo je, vraćajući slušalicu u ležište, rekao

uz nervozan smeh: „Poznajemo sve same siromahe.” A Mikele je odvratio: „Ljude poput nas.” Onda je Rikardo predložio, kao u šali: „Mogli bismo da ga iznajmimo, zar ne? Onako kako to čine glumci.” Mikele je odgovorio: „Ne dolazi u obzir.” Osećala sam da razmišlja o svom fraku, o svečanom odelu koje je nosio na dan našeg venčanja, i jedan i drugi su visili u našem ormanu, pokriveni belim čaršavom. Sigurno je mislio na crna i plava odela svog oca. „To ne dolazi u obzir”, oštro je ponovio. Ja sam odlično razumela šta Mikelea navodi da tako odgovori, i ja sam se prisećala mnogih stvari iz prošlosti od kojih je teško odvojiti se, pa ipak, smatrala sam da bih dobro postupila ako bih rekla da je Rikardova ideja odlična, da bismo mogli da iznajmimo smoking. Osećala sam da moj sin očekuje da ja to kažem, bila je to pomoć koju sam priželjkivala da mu pružim, ali sam se, pritisnuta nekom neobjašnjivom nesigurnošću, suzdržala da išta kažem. Mirela za to vreme nije skidala pogled s mene pa sam odlučno izjavila: „Mirela će otići sama.” Mikele se spremao da se usprotivi, ali sam ja nastavila ne gledajući ni u koga od njih: „Potrebno je da počnemo da se suočavamo s novonastalim okolnostima, s tim da nemamo smoking i da jednu devojku možemo da pošaljemo na igranku samu, što je u moje vreme bilo nezamislivo. Sve ima svoje prednosti. Mikele, ti ćeš je otpratiti. Potom se vrati ovde. Biće nam lepo i ovako, utroje. Rikardo, tako je, kako je.”

Rikardo ništa nije odgovorio. Mirela me je ovlaš zagrllila, potom je, dvoumeći se da li da se pozdravi s bratom, izašla korakom koji je trebalo da bude odmeren, ali koji je, zbog šuškanja haljine, delovao nekako drsko. Ponadala sam se da će se, pre nego što čujem zatvaranje ulaznih vrata, zaista dogoditi nekakvo čudo i da ću moći da pojurim ka Rikardu ozarena, kao da sam sve do tog trenutka glumila u kakvoj predstavi. Zamislila sam kako iz ormara vadim nov smoking, zamislila sam njegove blistave satenske revere. Kada su se vrata zatvorila, Rikardo se malo namrštio, a ja sam ponovila: „Tako je, kako je.”

Izgovorila sam to nekako skrušeno, kao da mu se izvinjavam, i upravo sam se protiv toga, još dok sam te reči izgovarala, pobu- nila u sebi. Želela sam da obećam Rikardu da ćemo mu kupiti nov smoking, na rate, kao što smo kupili i Mirelinu večernju haljinu, ali novo muško odelo uvek više košta, a uostalom, jedan muška- rac ne mora sebi da nađe muža. I zato sam morala da priznam da ne mogu da nas opteretim tim nepotrebnim troškom. Prisetila sam se da sam, kad su Mirela i Rikardo bili mali i tražili preskupe igračke, ja odgovarala da je banci ponestalo novca, i da su mi oni verovali i odustajali pred tom nesavladivom poteškoćom. Sada pak nisam mogla da pribegnem takvim varkama.

Kada se Mikele vratio i kada smo seli za sto, činilo mi se da Rikardo oca gleda drugačije nego inače, gotovo kao da ga odme- rava. Večera je bila neobično raskošna, a ipak, jeli smo bezvoljno. Ja sam bila kupila suve kajsije koje Mikele mnogo voli, ali ih, kada sam ih stavila na sto, on nije ni primetio. Potamnele i smežurane, širile su oko sebe nekakvu tugu i bedu.

Nakon večere smo se smestili kraj radija. Nisam se usudila da pomenem bocu penušavog vina koju sam nameravala da otvo- rim u ponoć, Rikardovo tvrdoglavo ćutanje i njegov grub pogled sprečavali su me u tome. Već neko vreme mi se često dešavalo da u njegovim očima opazim taj neprijateljski pogled i bilo mi je žao što ga vidim na njemu, koji je tako nežan i ljubazan. To se doga- đa kad god je primoran da ostane kod kuće zato što je potrošio novac koji mu Mikele daje svake subote za lični trošak. Sedi kraj radija, sluša vesti namršten ili prelistava neki časopis. Na Badnje večer sam prvi put shvatila da je njegovo loše raspoloženje optu- žba protiv njegovog oca i mene. Istina je da on ponekad tvrdi da Mikele, iako je tolike godine proveo radeći u banci, nije čovek koji se razume u posao, a time hoće da kaže da nije bio kadar da se obogati. To kaže uz blagonakloni osmeh, kao da je reč o naj- običnijoj navici ili ostatku snobizma. Pa ipak, meni se uvek čini da u blagoj zaštitničkoj noti s kojom to izgovara osećam neku

vrstu snishodljivosti, kao da ocu drage volje oprašta to što ga je pretvorio u žrtvu sopstvene nesposobnosti. U suštini, Rikardo kroz takve šale izražava samosažaljenje odajući utisak da razrešuje oca krivice.

Ja sam onda prišla Mikeleu, sela sam kraj njega, uzela sam ga za ruku i snažno je stegnula u svojoj, želela sam da se stope u jedno. Rikardo je slušao radio, glave oslonjene na naslon fotelje, ne gledajući u našem pravcu. Prisetila sam se kako je rekao: „Tata ima uska ramena.” Čuvši ponovo te reči – Gospode Bože, jedva da se usuđujem to da priznam, ovo pišem u trenutku ogorčenosti, kasnije ću izbrisati ove redove – moram da priznam da sam, ponovo čuvši te reči, osetila kako se u meni budi zloba. Poželela sam da ustanem, da stanem naspram Rikarda, da se sarkastično nasmejem i da mu uz smeh kažem: „U redu, videćemo koliko ćeš daleko ti dogurati za dvadeset godina.” Jedva da poznajem devojku s kojom on satima tihim glasom razgovara telefonom, jednu vitku plavušu po imenu Marina. Osećala sam pak da u tom trenutku misli na nju, da je u mislima uzima podruku i da se zajedno udaljavaju. Onda sam zamislila kako stajem i naspram nje i kako joj, i dalje se smejući, kažem: „Videćemo, videćemo.” Prisetila sam se dana kada sam Mikeleu rekla da možemo bez dadilje, a on se s time složio ne podigavši pogled, rekla sam mu da su deca poodrasla, imali su pet godina i tri godine. Prisetila sam se kako sam mu, nešto kasnije, rekla da će biti bolje da otpustimo i ženu koja mi je pomagala u kućnim poslovima i kako sam, suočena s njegovim oklevanjem, pomenula rizik da bi mogla naokolo da priča o našoj kupovini na crnoj berzi. I naposletku i dana kada sam, vrativši se kući, radosno zagrlila Mikelea i objavila mu da sam uspela da se zaposlim: ionako sam imala isuviše slobodnog vremena, deca su išla u gimnaziju, a u kući nisam imala mnogo posla. „Videćemo”, rekla sam Marini, „videćemo”, snažno stežući Mikeleovu dragu ruku.